

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע ויחי תשפ"ד

מה יקרה באחרית המלחמה? הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

האֲחֵרִית של ספר בראשית מודגשת פעמיים בפרשתנו: כשמתברר כי יעקב אבינו חולה - "וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (מח, א). ושוב, כאשר "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסֹפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" (מט, א).
בדרכם חזרה מן ההלוויה עולה חשש אצל האחים, שמא עתה יוסף ינקום בהם על מכירתו. תחילה הם פונים אליו בצורה עקיפה ובפיהם סיפור על ציווי של יעקב אביהם לסליחה. בכיו של יוסף לשמע הדברים, סוגר את מעגל תחנוניו בזמן זריקתו לבור (מב, כא). בשלב הבא, האחים מגיעים אל יוסף ומקיימים את חלומו "למהדרין מן המהדרין". הם לא רק משתחוים לו אלא: א. "וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו" - השתטחו ממש ארצה כמנהג עבדים נכנעים ב. "וַיֹּאמְרוּ הֲנֵנוּ לְךָ לְעַבְדִּים" (ג, יח) - מכריזים ומודים בכך גם בפניהם.

תגובת יוסף המדהימה והמרגשת מורכבת מחמישה חלקים: א. הוא מכריז "אֵל תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי" (ג, יט). נפרש כאן אֱלֹהִים במשמעות של חול, אל תפחדו, בשבילכם אינני השליט=אלהים, אני אחיכם לכן אינכם עבדים, כולנו אחים. ב. הוא איננו מאשים ותובע אותם למרות ש"אַתֶּם הִשְׁבַּתֶּם עָלַי רֵעָה אֲלֵכֶם הַשָּׁבָה לְטָבָה" (ג, כ), כאן נפרש אלקים במשמעות של קודש. ג. אני אמשך לדאוג לכם "אֲנִי אֶכְלָל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם" (ג, כא), אני לוקח אחריות גם לעתיד. ד. "וַיִּנְהַם אוֹתָם", חיזוק הקרבה והתאחדות. ה. "וַיַּדְבֵּר עַל לִבָּם" עוד השקעה שמוכיחה רגישות. יוסף הצדיק השקיע מאמצים רבים כדי לחבר את חלקי המשפחה, למרות חילוקי הדעות. רק האחדות תבטיח את הגאולה ממצרים בסוף הדרך "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי כִּי מֵת וְאֵלֹהִים יִקְדֶּךָ וְיִקְדֶּךָ וְהִעֲלָה אֶתְכֶם מִן הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֶיךָ לֵאמֹר וְלֵיַעֲקֹב" (ג, כד). פֶּקֶד פֶּקֶד - מקובלנו מחו"ל כי זה מפתח - קוד הגאולה.

באחרית שנת תשפ"ג עמינו היה במצב נורא, קרוב מאוד למלחמת אחים - כמעט מכירת יוסף. המחלוקת נוהלה בדרך של הסתה ובכוחנות. השיח היה מתלהם ושובר. הקיצוניות של כל הצדדים השתלטה על הבמה. כל אחד האשים את האחר שהוא הוא "הערבה" חסרת הטעם והריח הטוב, כמושה ואפילו מדיפה ריח רע. כל צד היה בטוח שהוא, ורק הוא, מייצג את האתרוגים. הקב"ה המתין כל חודש אלול - "אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְנַוֵּת לְאֶבְיוֹנָיו" (אסתר ט, כב) ושום דבר לא השתנה, הטונים עלו עוד ועוד. הקב"ה הסכים לחכות עד ליום הכיפורים תשפ"ד, היום הנשגב ומלא הוד. יום זה נחשב מבחינות מסוימות כיום האחרון של תשפ"ג (עינו ויקרא כה, ט ויחזקאל מ, א). אבל אף אחד לא הקשיב, גם 'הידיים המשיכו לעבוד' והפיות לא נרגעו - חרפות וגידופים נשמעו ברמה. הקב"ה נתן לנו הזדמנות נוספת וחיכה עד ליום האחרון ממש של תשפ"ג - הושענא רבה, הזמן של הפתקה טובה. לא הקשבנו זה לזה, גם ביום בו הערבות נקפות לצד המזבח. לכן, לא זכינו לשמחת תורה!!! החג התחלף ב"תשעה באב". יום של חורבן, טבח ואכזריות נוראה פקד את בתינו, בתיהם של אחינו מכל המגזרים.

שמחת תורה הפך ליום של "ויביום פֶּקֶדִי וּפֶקֶדֶתִי" (שמות לב, לד) עונש נורא. ואז נכפתה עלינו מלחמת אין ברירה - "עזרת ישראל מיד צר" (פ"ה מהלכות מלכים ה"א). התעוררנו! רוחות חדשות נשבו! רוח התנדבות, רוח נתינה לאחר, רוח של אחדות בין כל חלקי העם, רוח של גבורה ומסירות נפש למען הכלל בלי חלוקה למגזרים, כיסיתה את כל הארץ. חיילים גיבורים, נשים גיבורות, נשות חיילים גיבורות, אימהות אבות וילדים גיבורים, משפחות שלמות של גיבורים. צימאון עז לקשר עם רוחניות, עם השכינה ולקשר לכלל ישראל.

בואו כולנו נשמור, מכל משמר, על רוחות אלו!!!

כל עוד התותחים רועמים, חילוקי הדעות הפוליטיים והשאיפות הפרטיות צריכים להיגנו עמוק ביותר. בעת מלחמה עוסקים רק בהצלת עם ישראל ומדינת ישראל (פ"ז ממלכים ה' טו).

בחירות יחכו לשקט שאחרי. המועמדים לבחירה יבחנו על סדר העדיפות שלהם בזמן המלחמה, מי מהם שם את טובת הכלל במרכז ומי שם את עצמו במרכז. מי חיבר ומי התעקש דווקא להפריד, מי אהב ומי שידר שנאה. כשיגיע הזמן, אף אחד לא יצטרך לוותר על דעותיו, אבל כל אחד יהיה חייב להצטייד בנכונות להקשיב לצרכי האחר ולדעותיו, גם אם סולם הערכים שלו שונה. ההכרעות יתקבלו מתוך הקשבה ורגישות להיותו של השני 'אתרוג', במובנים מסוימים, גם אם הוא 'ערבה' במובנים אחרים. זה הבסיס לערבות ההדדית ולהיותו של ישראל ערבים זה בזה. ערבים גם במשמעות של "כִּי קוֹלְךָ עֲרֵב" (שיר השירים ב, יד).

לצערנו, בימים האחרונים הולכים וגוברים הקולות הקיצוניים והמסוכנים של הבטוחים שכל האמת רק באמתחתם. קולות אלה חייבים להיפסק. עכשיו! אסור לתת להם להשתלט שוב על השיח הציבורי, וגם זה צריך להיעשות רק על ידי הגברת האור ובהארת פנים. כך, באחדותנו ננצח! כך נגיע לאחרית של שגשוג והצלחה בכל התחומים, אחרית של פֶּקֶד פֶּקֶד לטובה וברכה, כמו שהיה בזכות פועלו של יוסף.

נעתיר לבשורות טובות, ניצחון לכל כוחות הביטחון, רפואה שלמה לפצועים, החזרת החטופים (הם בוודאי גם פצועים) ולנחמה משמים למשפחות הנופלים למען הכלל.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעֵילוּי זְשֵׁמַת

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א הרב ראובן ויחה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תשפ"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברקפלד (שרה - ט"ז בטבת תשפ"ג)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גב' מירלה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג
--	--	--	---	--	---	----------------------------	---	---------------------------------------	---	--	---	---	---------------------------------------	--	--

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

גזירת שחיקת סממנים ומאכלי בריאים

בשבועות האחרונים אנו עוסקים בגזירת חז"ל האוסרת לעסוק ברפואה בשבת, גזירה שמא ישחק סממנים, כלומר, שמא יעבור על איסורי שבת כדי לעסוק ברפואתו. למדנו שני הסברים מרכזיים לכך:

- מתוך תחושת המועקה והסבל של המחלה אדם עלול להיגרר לעשיית מלאכות האסורות בשבת.
- העוסק ברפואות וסביבתו עלולים להתרשם שכשם שפיקוח נפש הותר בשבת, כך גם עיסוק ברפואה הותר בשבת, גם אם העיסוק והטיפול כרוך בעשיית מלאכות, דבר שאינו תמיד נכון.

אך המשנה (מסכת שבת פרק יד משנה ג) אומרת שבנסיבות מסוימות מותר לאכול ולשתות דברים המרפאים: אדם שזקוק לשים חומץ בין שיניו רשאי לאכול מאכל עם חומץ כרגיל, גם אם כוונתו לרפואה; מותר לסוך שמן בשבת, כל עוד שמדובר בשמן שרגילים לסוך בו, גם אם כוונתו לרפואה; מותר לאכול מאכלים ולשתות שתייה שיש להם תכונות רפואיות, כל עוד הם נחשבים בעיני האנשים כמאכל וכשתייה. מותר אפילו לשתות דברים שבדרך כלל רק חולים שותים, אם אינו מתכוון לרפואה.

רש"י והטור מסבירים שההיתר לשתות דברים שרק אנשים חולים שותים נאמר רק עבור אנשים בריאים. אדם בריא רשאי לשתות כל דבר, כל עוד אינו מתכוון לרפואה.

ברם, מלשון הרמב"ם מדייקים הפוסקים (אגלי טל וביאור הלכה) שהוא מתיר גם לאדם חולה לשתות שתייה מרפאת, בתנאי שאינו מתכוון לרפואה.

לכאורה ההיתר הזה מפתיע. מדוע שיהיה מותר לאדם חולה לשתות משהו שירפא אותו, הרי זו מהותה של כל הגזירה! אם כבר אנו מקשים, יש מקום להקשות על כל הדינים במשנה. מדוע חז"ל מקלים באכילה ושתיית דברים שיש להם תכונות רפואיות? מדוע לא לגזור גזירה פשוטה יותר האוסרת על הרפואה?

תשובה אחת אפשר לבסס על הטעמים המדויקים שאמרנו לעיל. אם הנושא הוא שהחולה עלול לחפש דרכי טיפול נוספות, כל עוד אנו מגבילים אותו לאכילה רגילה, זה מזכיר לו להימנע מרפואה ממש. ואם החשש הוא הרושם שמותר לעסוק ברפואות, הרי שהגבלת הרפואה לאכילה ושתייה רגילה לא תיצור רושם שכזה על הסובבים. אך האגלי טל אומר משהו עקרוני יותר. לא יתכן לאסור לאכול או לשתות כל דבר שמחזק את האדם, שהרי כל אוכל ושתייה בריאים נותנים לאדם כוח. לא יעלה על הדעת שנאסור לאכול ולשתות מאכלים בריאים בשבת מכיוון שיש להם סגולות רפואיות!

הרב פיינשטיין ממשיך את הקו הזה ושואל: נניח שיש אדם שאינו חולה, אך יש בו חלישות מסוימת. האם לאדם זה יהיה אסור לאכול ברוקולי, בזמן שלאדם אחר, בריא, מותר? לא יעלה על הדעת. לכן הוא אומר שלפי הרמב"ם התרופות האסורות בהתקיים שלושה תנאים: א. האדם עצמו במצב של חולשה (כאדם חולה מעט), גם אם אינו נופל למשכב). ב. המאכל נתפס בעיני הציבור כתרופה. ג. האדם מודע לסגולה הרפואית ואוכל או שותה את המאכלים הללו לצרכי רפואה.

רק במצב זה ניתן להבחין בצורה ברורה בין מאכלים שנאכלים כצורך רפואי ובין מאכלים הנאכלים כחלק מאורח חיים בריא. חז"ל לא אסרו על בריאות, אלא על לקיחת תרופות. נסכם כי מצווה לאכול ולשתות בשבת, גם לענג את השבת וגם כחלק מהדאגה לבריאות הנפש והגוף.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל, של:		
חנה בת אוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	טל שאול בן יפה
נטע בת מלכה	רות צפורה בת חנה	ר' יצחק בן בריינדל גיטה
רבקה בת שרה בלה	הילה צפנת בת שרה טובה	חוה רָאנְלָה בת פִּיִּלָּא
ירחמיאל בן זלאתה רבקה	הילל בן תמר שפרה	משה בן רחל
חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	אריה יצחק בן גאולה מרים	עובדיה בן אסתר מלכה
אורי לאה בת חיה תמימה	פנינה ציפורה בת מרים	דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	ניר יצחק רפאל בן יפה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניציבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין אהרן פלדמן, דיין ברשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

אחריות המזמין או הקבלן על הפסקת העבודה?

'ארץ חמדה גזית' / תיק מס' 79044-3

בגליון שעבר עסקו במקרה זה - הנתבעים שכרו את התובע, שהוא קבלן בנייה, לבנות את ביתם. במהלך העבודות התגלעו כמה וכמה מחלוקות בין הצדדים על נושאים שונים. בגליון זה נעסוק בשאלה נוספת שהתעוררה באותו מקרה:

טענות התובע-הקבלן: הקבלן הודה שהוא עזב את אתר העבודה לפני שהעבודה הסתיימה. אלא שלטענתו תהליך העבודה כולו היה קשה מאוד בגלל ההתנהלות של הנתבע ושל המפקח. לטענתו לא הוגשו תוכניות מעודכנות בזמן, נעשו שינויים והתבקשו תוספות שגרמו לעבודה להיות מסורבלת וקשה ליישום. כתוצאה מכך נוצר קושי בתזמון בעלי המקצוע וממילא נגרמו לו נזקים רבים.

לדברי הקבלן, האירוע שהוביל בסופו של דבר לעזיבת התובע את האתר ולהפסקת העבודה היה בבוקר אחד, בו התגלע סכסוך בין הצדדים. לטענת התובע, מנהל עבודות הגמר שהיה נוכח בבית באותו בוקר, קיבל הוראה מהמפקח לעזוב את הבית. כשעזב את הבית נשאר פחות מאחוז להשלמת הבניה. לכן לטענתו, האשמה על הפסקת העבודה מוטלת על המזמין, והוא (הקבלן) זכאי לשכר מלא על העבודה שביצע.

טענות הנתבע-המזמין: לטענת המזמין מדובר בבית גדול מאוד, וכמות השינויים הייתה סבירה יחסית לגודל הפרויקט. לטענתו, כל התוכניות ניתנו בזמן, ובבוקרו של כל יום עבודה היו בידי התובע כל התוכניות הנדרשות לאותו יום עבודה. הסיבה לפיצוץ ביחסים באירוע העזיבה הייתה דרישה לא מוצדקת של הקבלן לתוספת כספים, כשבדרך כלל המצב הרצוי הוא שישאר סכום הגון בידי המזמין עד לסיום מלא של העבודה, אף אם הוא לא משקף את עלות העבודה שנשארה. זאת, על מנת שלקבלן יהיה משתלם לסיים את העבודה עד הסוף. לתובע נוצרה בעיה בתזרים, ולכן הוא סרב להמשיך לעבוד כל עוד הוא לא מקבל עוד כסף. כך נוצר מצב באותו בוקר, שלטענת המפקח, התובע סרב לעבוד בלי שהוא מקבל תשלום נוסף. משסרב המפקח, התובע וצוותו פועליו קמו והלכו.

בבית הדין נקבע כך:

- א. המשמעות של האחריות על הפסקת העבודה היא כך: אם הקבלן צודק, והמזמין אחראי על הפסקת העבודה, אזי הקבלן יהיה זכאי לקבל תשלום מלא על כל העבודה שהוא ביצע. למרות שיתכן שכדי לסיים את העבודה שנשארה יאלץ המזמין לשלם כסף רב לקבלן חדש, יותר משנדרש היה לשלם לקבלן הראשון (התובע) אילו סיים את העבודה.
- ב. לעומת זאת, אם המזמין צודק, והקבלן אחראי על הפסקת העבודה, אזי הקבלן יקבל תשלום כפי שסוכם עמו, בהפחתת עלות השלמת העבודה. כך, יתכן שהקבלן יקבל תשלום מופחת על עבודה שהוא ביצע, כי עלות השלמת העבודה ע"י קבלן אחר יקרה יותר מאשר אילו הקבלן הראשון היה מסיים אותה.
- ג. בעניין הטלת האחריות נחלקו דיני בית הדין:
- ד. לדעת רוב הדיינים, המזמין אחראי על כך שהעבודה הופסקה. על פי עדויות של שלושה בעלי מקצוע שעבדו בבית, השינויים שנדרשו היו מעל ומעבר לסביר. לפי עדותו של אחד מהם: "הבית הזה, כל מי שנכנס אליו, פשיטת רגל. זה לא בית עם תוכניות פשוטות. מי שניהל זה בעל הבית. קבלני המשנה שהבאנו ברחו משם. המפקח מצפה ממך שתגיע בשביל כל בורג". כאשר משנים את הגדרת התפקיד של עובד או של קבלן, הדבר נחשב כהפרת ההסכם. אי אפשר לדרוש מעובד לבצע עבודה אחרת מזו עליה הוא התחייב בשעת ההתקשרות איתו, אם הדרישה היא לבצע עבודה קשה יותר מזו אליה הוא התחייב בתחילה. במקרה דנן, אמנם לא התייחסו במפורש לכמות השינויים הסבירים, אך זה דבר שנקבע לפי "מנהג המדינה" באותו מקום ובאותו זמן. יתר על כן, בשעה שהמזמין והמפקח דרשו מהקבלן להתגמש ולאפשר שינויים מהתוכנית, הם סרבו להתגמש איתו באשר למועדי התשלום כאשר ביקש תשלום עבור תוספות. דבר זה הוא "הקש ששבר את גב הגמל", והאחריות על כך מוטלת על המזמין. לסיכום הדברים כתבו דיני הרוב כי "חשוב לציין, אין לנו, כבית דין, טענה כלפי הנתבעים. אדם הבונה את ביתו, ובפרט בית בסדר גודל כזה, צפוי שירצה שהתוצאה תהיה מושלמת, לשביעות רצונו. הטענה היא, לחוסר הבנה שבסדר גודל כזה של עבודה, וברמת הדרישות שעלתה על ידי הנתבעים, יד בעל הבית היא על התחלונה. משכך, מוצדקת תרעומתו של התובע. בהינתן כך, היה על הנתבעים להתנהל בכל הקשור לעמידה בזמנים ובתזמון התשלומים".

ה. לדעת דיין המיעוט, כמו בכל תביעה, נטל הראיה מוטל על התובע – במקרה זה הקבלן, והקבלן לא הצליח להוכיח את טענותיו. כלומר, הקבלן לא הצליח להוכיח שהאחריות להפסקת העבודה מוטלת על המזמין. זאת משום שאחת הסיבות לפיצוץ היחסים הייתה סברתו של הקבלן שחייבים לו כספים רבים. אך בבית הדין התברר שהייתה לו טעות בכך, והמזמין שילם לו כמעט את כל הנדרש. מסתבר שאלמלא טעות זו היחסים לא היו עולים על שרטון. בנוסף, אף אם הטרידו את הקבלן בבקשות שינויים ותוספות – העבודה במהותה נשארה זהה, ולכן לא היה מוצדק שהקבלן יפסיק את העבודה. לסיכומים של דברים כתב דיין המיעוט, "התובע מחויב על פי החוזה להשלמת העבודה, ואי מילוי חובתו מטיל עליו את נטל הראיה לכך שהוא נהג כראוי על פי החוזה. במידה ואין בידו את הראיות הנדרשות, אין די באומדנות כדי להכריע בסוגיה זו. משכך, הפרישה מקיום החוזה נזקפת גם לחובתו של התובע... בהצטרף טענות אלו אני סבור שהטלת האחריות הבלעדית להפסקת העבודה על הנתבעים איננה נכונה... על כן יש לפשר באופן כזה שחצי מהעלויות הנוספות של השלמת העבודה על ידי קבלן חיצוני יושמו על התובע".

הוכרע כדעת הרוב.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

טבת תשע"ה

הצורך בקבלת מצוות בגיור קטן

שאלה

האם בגיור קטן יש צורך בקבלת מצוות?

תשובה

להלכה, אין צורך שקטן שגיירו אותו יקבל מצוות כשיגדל. ונפרט את הדברים.

נראה שלתוספות בסנהדרין, גיור קטן פועל במסלול מיוחד:

התוספות בסנהדרין (סח ע"ב ד"ה קטן) אמרו:

"ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (יא ע"א) דאמרי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד, ולכל מילי חשיב גר, להתירו בבת ישראל וקידושיו קדושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא, ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה..."

ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכיות. דמה שב"ד מטבילין אותו, אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו, שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה.

והא דפריך בכתובות (שם), תנינא זכין לאדם שלא בפניו, ומשני מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא נחא ליה, היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה...

ואף על גב דאמרינן בכתובות (שם), הגדילו יכולין למחות, הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולין למחות, דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם, ואין חסירים אלא קבלת מצות, ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה."

יש להעיר שמדברי התוספות, "דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה", לכאורה יש מקום גדול להקל בנדון דידן, שהרי משמע שגם כאשר הגיור הוא חובה, אם בית הדין עבר וגיירו, הגיור יחול בדיעבד.

אבל מצד שני, מדברי התוספות, "ואין חסירים אלא קבלת מצות, ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה", נראה שבנדון דידן לא נוכל לגייר אפילו בדיעבד אם לכשיגדל לא יקיים מצוות, שהרי משמע שקבלת המצוות לכשיגדל מעכבת.

בביאור דברי התוספות כתב ברכת שמואל (קידושין סימן טו אות ב):

"...והא דצריך לזה שיהי' הדבר זכות, הוא משום דאלי"כ לא הי' לב"ד להתמצע בדבר, כן כתבו התוס'. ביאור הדברים דאפי'

בזכיי' כזו שנעשית ע"י הקטן גופו, מ"מ אין בכחם של ב"ד לעשות מעשים בגופו של קטן, ומדאינם יכולין לעשות, א"כ הוי זה חסרון במעשיהם ואין זה חשוב כנעשו מדעת בעלים. ורק ע"י שיש להם כח משום דהוא זכות, חשוב כנעשו מדעת בעלים...

ותי' דהקבלת מצוות דאח"כ מהני למפרע, משום דהקבלת מצוות אין זה מקניני הגרות, אלא דהוי תנאי ועיכוב, דבלא קבלת מצוות לא מהני. וע"כ אם מגלה דעתו אח"כ שאינו מוחה, היינו קבלה, ומהני על הגרות דלמפרע, דהיינו קבלה של עכשיו מהני שיושלם ע"י דין הגרות למפרע, דעכשיו נגמר זכיית הגרות למפרע."

להבנתו בתוספות בזכייה מיוחדת זו – שהיא בגופו של קטן – בית דין יכולים לגייר קטן על ידי דעת אחרת.

אבל יכולים לעשות כך רק כאשר הגיור הוא זכות; כאשר אינו זכות, "אין בכחם של ב"ד לעשות מעשים בגופו של קטן".... ואין זה חשוב כנעשו מדעת בעלים"2.

נוסף לכך, דורשים שתהיה קבלת מצוות, אבל אין הקבלה צריכה להיות בזמן הגיור, מפני שהיא רק תנאי ולא מרכיב בתהליך הגיור עצמו.

אבל בשיח נחום (עמודים 231)–232 הבין אחרת בדעת התוספות:

"כלומר, כיון שאין כאן ענין של זכייה רגילה, ברור שאין חלות הגירות תלויה כלל באפשרות לזכות בעבור הקטן. הגירות חלה מכל מקום.

הגמרא מעלה את השאלה של זכות רק מפני שאינו ראוי לבית דין לעסוק בדברים שהם חובה לבני אדם...

אבל, כל זה אמור רק אם אין כאן חובה לו. אבל במקום חובה, כיון שאין אחריותו של גוי קטן מוטלת על בית דין מתחילה – אין לבית דין "להתמצע להכניס גופו בדבר שיש בו חובה"..."

לכאורה זהו הפירוש הפשוט במילים "לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה", שמשמע שבכל מקרה יהיה חל בדיעבד. אבל מכל מקום התוספות שם דורשים קבלת מצוות אחר כך, מה שאין לנו בנדון דידן. לא מצאנו התייחסות לנקודה זו בשיח נחום.

ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן צט אות ה) כתב:

"גי', לפי מה שכתבו התוס' (בסנהדרין ס"ח ע"ב בסופו), במה שהעירו דעיקר גרות היא הקבלת עול מצות, ובקטן ליכא קבלת עול מצות, ותירצו, דכיון שגדלו ולא מיחו היינו קבלה עיינו שם.

וכל זה שייך דוקא אם נהגו מנהג יהדות משהגדילו, דאם לא כן, חסר הקבלה ולא הוי גר, אפילו אם לא מיחה בפירוש... אם לא נהג מנהג יהדות לא בתחילה ולא לבסוף, לא חל הגירות, אף אם לא מיחה בפירוש, משום דל"ה קבלת עול מצות לשיטת התוס' הנ"ל."

זו לכאורה טענה חזקה שקשה להתגבר עליה בנוגע לשיטת התוספות שם, אלא אפ' נסביר "קבלת מצוות" כרצון בגיור עצמו או כהעדר מחאה גרידא (ראו להלן בסוף תשובה זו ובתשובה סו), אבל ביאור זה נראה דחוק בלשון התוספות. לכאורה רואים באגרות משה (יו"ד חלק א סימן קסב) שנקט הלכה למעשה שלא כדברי התוספות בסנהדרין, שהרי הוא כתב לגבי אימוץ ילד גוי שמגיירים אותו אבל לא מודיעים לו על הגיור: "ובעצם אני מסופק בלא הודיעו לו, שאפשר שיתודע בגדלותו שאז יש לו כבר תאוות מרובות, שאין לסמוך לומר שאנן סהדי שלא ימחה כשיתודע... דכשלא יודיעו לו שיש לחוש שיתודע בגדלותו שיש לו כבר הרבה תאוות ונסיונות, אולי יש לחוש ואין להתירו בבת ישראל.

לומר שנסמוך שלא יתודע לעולם לא מסתבר כלל, דהרבה אופנים מזדמן שמתודעים". מדבריו אלה יש לדייק שאם אכן לא יתודע לעולם, יהיה גר גמור עד למותו. כאשר לפי התוספות בסנהדרין לכאורה נדרש ש"יקבל מצוות" באופן חיובי, ובלי זה הגיור עדיין לא נשלם. ובתשובות והנהגות (כרך ב סימן תקיב) כתב:

"...ואפילו בלי מחאה יש להסתפק דכאשר הגדיל ולא שמר מצוות כראוי בטל גירותו.

ולפי זה גר קטן אפילו אינו מוחה, הנה בעצם העובדא שאינו שומר כל התורה דינו כמחאה, ובטלה גירותו כשהגדיל והוא כגוי מאחר שחסר בקבלה כשהגדיל. (ברם בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן כ"ח דעתו דחילול שבת אינו כמחאה רק שעובר עבירה כישראל ובפרט כאן דשומר חלק מהמצוות, אך מדברי התוס' בסנהדרין סח: סוד"ה קטן שפירשו וז"ל "ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה", בדידהו דמוכח שאין חפיצים בקיום מצוות כישראל כשר נראה דליכא לאחשובי כ"קבלה").

הוא מציין שדברי האחיעזר לכאורה אינם תואמים את דברי התוספות בסנהדרין שם, ואף אנו נאמר שלכאורה רואים מזה שהאחיעזר הכריע שאין לקבל את דברי התוספות שם הלכה למעשה.

ובהמשך נראה שיש כמה דעות הסוברות שבגר קטן כלל אין צריך קבלת מצוות, ונראה פשוט שדעות אלה חולקות על דברי התוספות בסנהדרין.

לסיכום: מדברי התוספות בסנהדרין, "ואין חסירים אלא קבלת מצוות, ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה" נראה שבנדון דידן לא נוכל לגייר אפילו בדיעבד אם כשיתגדל לא יקיים מצוות, שהרי משמע שקבלת המצוות כשיגדל מעכבת.

אבל דברי התוספות האלה נראים כשיטה יחידאית, שהרי לא מצאנו כד' בראשונים אחרים, וגם באחרונים נראה שכמעט ולא מביאים דברי התוספות בסנהדרין בדיונים ההלכתיים הרבים (לא מצאנו שהובאו כלל בתשובות הרבות של האחיעזר, האגרות משה ואחרונים רבים אחרים הדנים בענייני גר קטן), ונראה (וכך עולה בפירוש מדברי אחרונים מסוימים) שלא התקבלו להלכה³.

נוסף לכך, נראה שאין התוספות בסנהדרין דורשים קבלת מצוות רגילה בפני בית דין, שהרי מספיק ש"מתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה". לפי התוספות נראה שאין דרישה של קבלת מצוות חיובית, ויש לחשוב אם גם לפי התוספות שם, כל עוד שאין מחאה חיובית הדבר ייחשב כקבלה אוטומטית, ואולי אפילו כשיודעים שלא יקיים את כל המצוות. אם כן, הרי שהביטוי "קבלת מצוות" הוא לאו דווקא; והכוונה היא למצב שיכול להיחשב כקבלת מצוות במקרה זה, של גיורו של גר קטן לאחר שכבר עבר את שאר תהליכי הגיור.

לכאורה כל אלה שדנים מצד השאלה אם תהיה זכות לגיורו, ואינם מזכירים חוסר קבלת מצוות, סוברים שאין צריך קבלת מצוות כמרכיב בסיסי בגיור⁴.

בניגוד לשיטת התוספות הנ"ל, שגם בגר קטן קבלת מצוות דרושה והיא מתקיימת בזמן שנהיה גדול, נראה שיש דעות (גם מלבד המובא לעיל) שבגר קטן לא צריכים שום קבלת מצוות:

בשיטה מקובצת (כתובות יא ע"א) כתב:

"ויז"ל שיטה ישנה, גר קטן כו' ואף על גב דצריך קבלה, ה"מ היכא דאפשר, אבל בקטן לא אפשר. ונפקא מינה דאי נגע ביין לא הוי יין נסך ע"כ".

ובריטב"א (כתובות שם) כתב:

"והאי דמטבילין אותו, אף על גב דגר בעלמא בעינן שיודיעהו קלות וחמורות, ההיא למצווה ולא לעכב, והכא דלאו בר הודעה הוא אינו מעכב".

במבט ראשון יש להתרשם שהריטב"א סובר כשיטה מקובצת הנ"ל, ש"אף על גב דצריך קבלה, ה"מ היכא דאפשר", וכאן שאי אפשר, הקבלה אינה מעכבת.

אלא שכבר דנו האחרונים אם יש להבחין בין הודעת המצוות לקבלת המצוות⁵, ולפי ההבנה שכנראה צידדו בה רוב האחרונים, ההודעה (היינו פירוט חלקי של כמה מצוות קלות וחמורות, שאפשר שההודעה נועדה לוודא את רצינותו של הגר) היא אמנם רק למצווה ולא לעכב, אבל נדרשת קבלה עקרונית של המצוות, והיא כן מעכבת. ויותר נראה להבין שזו אכן כוונת הריטב"א, שאמנם "הכא דלאו בר הודעה הוא אינו מעכב", אבל קבלת המצוות – אפשר שכן תעכב את הגיור, ואין אפוא ראייה שהריטב"א סובר שלא כתוספות בסנהדרין.

[גם בגר גדול, שקבלת המצוות אצלו ודאי מעכבת, מצאנו (שבת סח ע"ב) "גר שנתגייר בין העכו"ם", היינו שלא הודיעהו דבר ואינו מודע אפילו ל"עיקר שבת" ו"עיקר עבודה זרה" (ומשמם אכן הוכיח הריטב"א גם שם בשבת וגם ביבמות מז ע"א שהודעת מצוות אינה מעכבת). אלא שיש לומר שמכל מקום התגייר על דעת לקיים את כל מה שיהודי מחויב בו, אף שאינו יודע מה נכלל בכך⁶.

ובדגול מרובה (יו"ד רסח, ג) כתב:

"היינו בגר גדול, שאצלו קבלת המצוות עיקר, ולכך המילה והטבילה אינו אלא גמר הדבר וסגי בלא שלשה ואפילו בלילה.

אבל גר קטן, שלא שייך בו קבלת מצוות, והטבילה היא עיקר שמטבילין אותו על דעת ב"ד, לכ"ע צריך להיות ביום ובפני שלשה". ומדבריו נראה לכאורה שגם הוא פוסק נגד התוספות בסנהדרין וסובר שאין צריך כלל קבלת מצוות בגיור קטן, וכמו שהובא לעיל מדברי כמה מפוסקי הדורות האחרונים.

ויש להעיר גם שהפוסקים שדנו באי האפשרות למחות במצבים מסוימים (ראו בתשובה הבאה) – גם הם הניחו בהכרח שבגיור של גר קטן אין צורך בקבלת מצוות כשיגדיל (אלא שאי המחאה נחשבת כקבלה) אלא שיתכן שלא אמרו כך אלא משום שהאב כביכול מקבל בעבורו ובעל כורחו, מה שאין כן אם אין כוונת האב לגדלו למצוות (וכסברת הדעת כהן). ומכל מקום לרוב הפוסקים – גם בלי ראייה זו – אין גיור קטן מצריך קבלת מצוות כשיגדיל.

¹ היינו שהבין בתוספות ש"אין להם להתמצע" פירושו שאינם יכולים להתערב. אבל לכאורה זו הבנה דחוקה בלשון התוספות.
² לא ברור בדיוק למה.

³ ויש להוסיף כי גם החתם סופר המובא להלן בתשובה סה, נסובר שיש אופנים שאי אפשר לגר קטן למחות, לכאורה סובר להלכה שלא כדברי התוספות. שהרי אם באמת יש צורך בקבלה אקטיבית כשיגדל, אלא שהעדר המחאה כמוהו כקבלה, לכאורה היינו אומרים שלעולם יוכל ילד זה למחות, משום שבפועל משעה שמוחה מתברר שאין כאן קבלת מצוות.

⁴ אמנם יש לציין כאן לדברי הדעת כהן סימן קמז: "אמנם כ"ז הוא רק אם הוא באופן כזה, שאנו יודעין שבגדלותו יקיים את המצות, דבאמת הלא קבלת המצות היא עיקר של הגירות, שהרי היא מעכבת..."

ודאי צריך עכ"פ שאביו או אמו, או שניהם יחד, ימסרו אותו על דעת קבלת המצות.
אבל בענין שהדבר מתברר, שאין דעתם כלל לקיים ולהזהר מאיסורי תורה, מאי מהני מה שהם מוסרים אותו לגירות ע"ד ב"ד? דפשיטא דלא עדיפא מסירתם מאילו מסר אי"ע לגירות במילה וטבילה, שכיון שחסרה קבלת המצות אין זו גירות כלל, והי"נ כן מדין ק"י"י.
ובסימן קמח כתב:

"והאמת אגיד לכת"ר, שעיקר היסוד שכי במכתבי הראשון לכת"ר, שדעת ב"ד היא קבלת מצות, היכא דהאב מקבל עליו באמת לגדלו בקיום מצות, וכשאלו הענין כך חסרה קבלת המצות, לא משמע כן מדהתו"ס דפי בן סורר, דכתבו דקבלת המצות נגמרת היא כשגדל ולא מיחה. ומכל מקום בני"ד, שבדאי בגדלותו ג"כ לא ישים לב לקיום המצות, כיון שעיקר גידולו וחינוכו הוא בענין פריקת עול של קיום המצות, הרי יחסר כח הקבלה של המצות לגמרי ואין כאן גירות.

וילה"א בזה הרבה עפ"מ שנראה מתוס' חולין ד' ד"ה כותים, דהיכא דלא נתגיירו ברצון טוב כ"א מפחד, כגרי אריות, והגירות לא הי' לגמרי, דהיינו שלא הי' קבלת מצות כראוי, ל"ה גרים כלל, והי"נ כיון דהתינוק אין לו דעת לומר שנתגייר מאהבה, ולא עדיף מגירי אריות, וגרע מינייהו דאין כאן רצון שלו כלל, וכשיתגדל עוד לא יקבל עליו המצות לפי האומד, אי"כ ל"ה גירות כלל. ועכ"פ טוב להתרחק מכיו"ב וכמשי"כ".

ומכל מקום, כפי שכבר הערנו לעיל, ייתכן שגם לדעת כהן אין הדבר ברור ולכן לא כתב אלא ש"טוב להתרחק". ונזכיר שוב גם את מה שהזכרנו למעלה (לעיל תשובה סא), שיש סברא לומר שאם בכל אופן כבר יש חיוב במצוות (ולו מספק), שוב אין צורך בקבלה.

⁵ הבי"ח (נו"ד סימן רסח) נקט שלדעת הרמב"ם גם הקבלה אינה מעכבת. אך הבי"ח עצמו נקט להלכה כדעת תוספות והרא"ש שהיא מעכבת (אף שלכאורה רואים מגר שנתגייר בין העכו"ם שאין ההודעה מעכבת), ויש שחלקו על הבנתו ברמב"ם, ונקטו שאף הרמב"ם מודה בחילוק שבין הודעה לקבלה.

⁶ יש להעיר מדברי הריטב"א שם בכתובות, "והכא דלאו בר הודעה הוא אינו מעכב", דמזה לכאורה משמע שבמי שהוא כן "בר הודעה", הדבר כן יעכב. אבל לכאורה הבנה זו היא בלתי אפשרית, שהרי מיד לפני כן כתב, "אף על גב דגר בעלמא בעינן שידועוהו קלות וחמורות, ההיא למצוה ולא לעכב", היינו שהודעת המצוות אף פעם אינה מעכבת. ונראה שצריכים להבין בכוונתו, שבמי "דלאו בר הודעה הוא", אין ההודעה "מעכבת" אפילו לכתחילה, היינו שאפשר לכתחילה לגייר למרות שברור שלא ניתן להודיעו אפילו מקצת מצוות.

בהערות של הגר"א יפהן לריטב"א ביבמות (מוסד הרב קוק, שם הערה 231) מציין שקשה על הריטב"א בכתובות מדוע הקשה מדרישת הודעת המצוות ולא מדרישת קבלת המצוות. והעיר: "דבשלמא אי נימא דדעת רבינו דלא בעינן אפילו קבלת מצוות דרך כלל לעכב אתי שפיר"; היינו שאם נבין שלריטב"א קבלת המצוות אינה מעכבת גם בגר גדול, נוכל להבין מדוע הריטב"א לא הקשה מדרישה זו והקשה רק מדרישת הודעת המצוות [ועיינו בהערות הגר"מ גולדשטיין לריטב"א שם בכתובות (מוסד הרב קוק) הערה 13, שנראה שבאמת הבין שלריטב"א אין קבלת המצוות מעכבת].

אלא שבהמשך הסביר הגר"א יפהן שם שיש לומר לריטב"א קבלת מצוות בדרך כלל כן מעכבת, אבל זהו מפני ש"כל שלא קיבל עליו מצות דרך כלל, חסר בהחלטתו ורצון גירות וקבלת יהדות, ולכן בגר קטן דמדין זכייה מועיל דעת ב"ד על הקבלת יהדות ורצון גירות לכן שם ליכא חסרון בזה דלא קבל מצות אפילו דרך כלל" [ואפשר להסביר מעין זה שפשוט לו שקבלה אינה נצרכת בקטן, כיוון שכעת אינו בר חיוב ואין לו מה לקבל, או משום שאינו בן דעת לקבל ולכן "לא אפשר" כדברי השיטה מקובצת. ולא הוקשה לריטב"א אלא מ"הודעה" שנצרכת כדי לוודא את הרצינות, וכאן הסברא נותנת שגם אם אינו מחויב במצוות עתה, נחשוש לחזרתו לסורו כשיגדל. ועל זה תירץ שמכל מקום כיוון שהודעה אינה מעכבת בדיעבד, כאן שאי אפשר, אין היא נדרשת אפילו לכתחילה]. היינו שדווקא בגר קטן יש מצב מיוחד שבו אין צורך בקבלת מצוות, ועל כן מראש הוקשה לריטב"א רק מדרישת הודעת המצוות.

[אמנם יש להעיר על הסבר זה בדעת הריטב"א, שיכולנו להסביר גם להפך, שהיה פשוט לו שקבלת מצוות דווקא כן מעכבת, אלא שתושלם כשיגדל ולא ימחה (כבתוספות סנהדרין סח ע"ב). ולכן הקשה רק מהודעה, שהרי לא מצאנו שמודיעים אותו כשגדל, ואולי הבין שההודעה צריכה להיות שלב מקדים לגיור, ולא להתבסס על העתיד. ועל זה תירץ שמכל מקום אין זה מעכב במי "דלאו בר הודעה הוא".]

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועלישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
--	---	---	---	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי